

Prohlášení o samostatném zpracování

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Sociální služby pro osoby bez přístřeší v Pardubicích“ vypracoval samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury

30. května 2008

Miroslav Špaček

Obsah

1	Úvod.....	3
2	Specifikace cílové skupiny osob bez přístřeší a prognóza jejího dalšího vývoje	5
2.1	Velikost a struktura cílové skupiny osob bez přístřeší.....	6
2.2	Prognóza dalšího vývoje cílové skupiny osoby bez přístřeší.....	9
3	Specifická nabídka pro jednotlivé části cílové skupiny	11
3.1	Prahové hodnoty	14
3.2	Terénní sociální program	14
3.3	Nízkoprahové denní centrum	14
3.4	Noclehárna	15
3.5	Azylový dům pro muže.....	15
3.6	Azylový dům pro ženy a matky s dětmi	16
3.7	Dům na půli cesty.....	16
3.8	Dostupnost informací.....	17
4	Popis současného stavu.....	19
4.1	Terénní program pro osoby bez přístřeší	19
4.2	Sociální práce v nízkoprahovém zařízení	20
4.3	Sociální práce v noclehárně	23
4.4	Sociální práce v azylovém domě pro muže.....	25
4.5	Problematika následného bydlení v Pardubicích	27
5	Dotazníkové šetření mezi osobami bez přístřeší v oblasti města Pardubic.....	28
6	Posouzení dostupnosti a dostatečnosti služeb pro osoby bez přístřeší v Pardubicích.....	34
6.1	Posouzení dostupnosti nabízených služeb pro cílovou skupinu	34
6.2	Posouzení dostatečnosti rozsahu a kvality nabízených služeb z pohledu uživatelů služby.....	35
7	Závěr - návrh řešení disproporcí mezi nabídkou a poptávkou po službách.....	38
7.1	Terénní program.....	38
7.2	Nízkoprahové denní centrum	38
7.3	Noclehárna	39
7.4	Azylový dům.....	39
7.5	Chráněné bydlení	39
7.6	Podprahové centrum pro osoby bez přístřeší	40
7.7	Lékařská péče.....	41
7.8	Sociálně zdravotnické zařízení.....	42
7.9	Bydlení pro seniory a nemocné osoby bez přístřeší.....	42
8	Závěr	44
9	Resumé.....	45
10	Přehled použité literatury	46
11	Příloha	47

1 Úvod

„Nebo nebudete bez chudých v zemi vaší: protože přikazuji tobě, řka: Abyš ochotně otvíral ruku svou bratru svému, chudému svému a nuznému svému v zemi své.“

Dt.15,11

Z uvedeného citátu je zřejmé, že sociální práce byla potřebná již v dávné minulosti. Naprostá většina známých společností sociální práci prováděla nebo provádí, i když tato činnost není jako sociální práce označována. Sociální práce má mnoho forem a podob, dávno se nezužuje pouze na otázku nasycení chudého.

V naší společnosti existuje celé odvětví sociálních služeb, složené ze zařízení a institucí specializujících se na určité skupiny sociálně potřebných. Jednotlivé sociální služby se liší podmínkami pro poskytování služeb, cílovou skupinou, metodami práce. Jako společný bod všech sociálních služeb je však přítomen vždy sociální pracovník. Proto jeho práci věnuji více pozornosti.

Protože již několik let pracuji s bezdomovci, je mi bližší tento úsek práce a v této písemné práci se na něj chci více zaměřit, zejména z pohledu posouzení rozsahu a dostatečnosti této sociální služby v oblasti města Pardubic.

Především je třeba definovat pojem bezdomovectví a bezdomovec, o kterém se zde bude psát.

Existuje více definic těchto pojmů, uvádím zde definici z učebnice sociální práce.

„Bezdomovectví označuje stav bezprostřední nouze, v níž se ocitá člověk bez trvalého domova“¹

Zákon o sociálních službách používá slovní spojení v množném čísle „osoby bez přístřeší“.

Pojem „bezdomovec“ však neznamená jen člověka bez střechy nad hlavou.

„Abychom osvětlili pojem *bezdomovec* měli bychom si lépe uvědomit, co pro každého znamená pojem, který je nám všem dobře známý. Je to slovo *domov*. Mnozí z nás jistě přisvědčí na to, že domov znamená pro člověka víc, než je střecha nad hlavou, útočiště, či jen přebývání určené k noclehu“

„Být bez domova je tedy něco důležitějšího, něco hlubšího a bolestnějšího, než být bez střechy nad hlavou. Navíc to není pouze ztráta materiální, která ztrátu domova

---

¹ O.Matoušek; Sociální práce v praxi, str. 316

provází, ale značí také nemít více místa v jeho společenství, nemít s ním ani spojení. Být bez domova, nemít kam jít, nemít se komu svěřit se svými starostmi, trápením, bolestí, protestem, frustrací, znamená samotu, tíži izolace, bolest vyloučení, vedoucí až k zoufalství a sebeustrukci.“²

Každá definice bezdomovství je však posunovatelná a vágní.

V podstatě lze populaci lidí bez domova rozdělit do tří skupin:

- a.) skupina zjevného bezdomovství
- b.) skupina skrytého bezdomovství
- c.) skupina potencionálního bezdomovství

Zejména první skupina zjevných bezdomovců - osob bez přístřeší je nepřehlédnutelná ve všech větších městech, kde se zdržují především v okolí nádražních hal či supermarketů. Svým zanedbaným zjevem a nevhodným chováním většinou nevzbuzují soucit veřejnosti. Naopak jsou jim přisuzovány různé negativní vlastnosti a jejich pobytová místa jsou spojovaná s trestnou činností.

Od veřejnosti dostávají „nálepku“ alkoholiků a lenochů, kteří místo poctivé práce raději žebrají a jejich životní úděl se jim v podstatě líbí a sami se pro něj rozhodli. Je to velmi zjednodušené chápání situace, odlišnosti osob bez přístřeší od většinové společnosti.

Je zřejmé, že se chovají odlišně a mají jiná měřítká hodnot.

„ Mnohé schopnosti bezdomovců bývají snižené, nedovedou se adekvátně orientovat ve světě. Nedovedou se poučit ze zkušenosti, ulpívají na nefunkčních způsobech chování, které jim připadají vhodné jen proto, že je používali vždycky. Selhávají, když se dostanou do náročnější situace. Nejsou schopni prosadit svá práva a často je ani neznají.

Chybějí jim sociální kompetence, které jsou nezbytným předpokladem k přijatelné sociální adaptaci. K vyrovnání se zátěžemi používají nepřiměřené a neúčelné způsoby. Užívají vesměs tzv. paliativní obrannou strategii, která je typická tím, že neřeší problém, ale pouze omezuje jeho negativní následky. Nedovedou účinně jednat, potřebují pomoc jiného člověka. (Nedokážou si např. obstarat nový občanský

---

² Vlastimila a Ilja Hradečtí ; Bezdomovství – extrémní vyloučení, str.46

průkaz, podat žádost o sociální dávky, na něž mají nárok, nevyřídí si důchod a někdy si pro něj ani nedojdou.) Rovněž nemají rozvinuté volní vlastnosti, nejsou schopni přiměřené autoregulace. Nedonutí se k účelnějšímu projevu, nejsou dostatečně odolní ani vytrvalí, nedovedou se ovládat. Přijatelnější způsob života je pro ně příliš náročným úkolem, který nejsou schopni zvládnout.“³

Přesto je otázkou, nakolik jsou některá ustálená tvrzení většinové veřejnosti v souladu s realitou života bezdomovců. Stejně tak je otázkou, zda je nabízená sociální pomoc účinná, zařízení sociálních služeb dostačující z hlediska rozsahu, struktury a dostupnosti z pohledu osob bez přístřeší – bezdomovců.

Na zmíněné otázky se ve své práci pokusím odpovědět. Nemám možnost realizovat nějaký celorepublikový dotazníkový průzkum mezi osobami bez přístřeší, proto se omezím na oblast Pardubicka. V roce 2007 právě v této oblasti proběhlo dotazníkové šetření mezi bezdomovci. Jeho výsledky jsou podkladem pro praktickou část této práce.

---

³ M. Vágnerová ; Psychopatologie pro pomáhající profese, str. 750

2 Specifikace cílové skupiny osob bez přístřeší a prognóza jejího dalšího vývoje

2.1 Velikost a struktura cílové skupiny osob bez přístřeší

Přestože každý člověk bez domova je jedinečný, originální a má jiný svůj životní příběh, lze vysledovat určité společné rysy, podle kterých lze rozdělit typy klientů.

Nejpřehlednější a nejužívanější je rozdělení podle formy bezdomovství - zjevné, latentní, potencionální

- zjevné (viditelné) do této kategorie řadíme osoby žijící na ulicích, na nádražích, ve vyřazených vagónech, v parcích, ve sklepích, nebo jen tak pod širým nebem. Absenci domova tato skupina veřejně demonstruje, proto patří mezi nejviditelnější část bezdomovecké populace.
- Latentní (skryté) bezdomovství – tuto skupinu tvoří bezdomovci, kteří z různých důvodů nevyužívají nabízené sociální služby. Mnohdy to může být způsobeno i tím, že nejsou schopni akceptovat některé normy společnosti. To je však vyvoláno nikoliv jejich nepřizpůsobivostí, ale hlubším sociálním problémem, např. špatným vztahem mezi mužem a ženou, citovým zneužíváním, narušením pravidel rodinného soužití, morálky apod. Skrytí bezdomovci přežívají v domech určených k demolici, ve squatech, v zahradních a rekreačních chatkách, ve stanech apod. V lepším případě přespávají u známých. Místo pobytu tyto osoby často mění. Jedná se však o dočasnou formu bydlení. Nakonec jsou však někteří jedinci nuceni vyhledat pomoc nějaké instituce.
- Potencionální bezdomovství – do skupiny potencionálních bezdomovců by měly být zařazeny všechny osoby, které jsou ohroženy jakoukoli formou bezdomovectví. Jedná se o osoby žijící v nejistých podmínkách v podnájmu, v domech určených k asanaci či demolici, ve zchátralých, zdravotně závadných, provizorních bytech. Dále osoby žijící v těžkých osobních podmínkách, osoby s nadměrnými rodinnými problémy, nebo

osoby čekající na propuštění z různých institucí (z léčebny, vězení, dětského domova, ústavu sociální péče)

Jiné dělení vytvořili pracovníci občanského sdružení Nový Prostor, které nabízí pracovní uplatnění osobám bez domova a v obtížné sociální situaci.

- lidé, kteří strávili dětství a mládí v dětském domově
- osoby s nejrůznějšími handicapy
- lidé, kteří vedli dlouhá léta normální život a potom se shodou různých okolností ocitli bez domova
- osoby, které po propuštění z nápravného zařízení zjistily, že se nemají kam vrátit
- lidé se závislostí na alkoholu, jiných látkách, gambleři
- cizí státní příslušníci, pro něž je adaptace v novém prostředí obtížná

Jiné dělení bezdomovců – žijících mimo sociální síť výstižně popsal Petr Bernardy, vedoucí Charitního domu sv.Františka Ostrava –Vítkovice

- „**nádražní** (ostýchaví nešťastníci žijící na periferii města) – psychicky a mentálně zničení, nepracují, nejsou schopni pobývat v civilizovaném zařízení, nepodřizují se jakémukoli řádu
- **Šrotáci** (furianti se silnější psychikou obývající centrum) činní, sbírají kovový šrot, vybírají popelnice, občas něco ukradnou, těžko reintegrovatelní, často velmi inteligentní“⁴

V Pardubicích, kde bydlím přes třicet let jsem před rokem 1989 nezaznamenal přítomnost žádného bezdomovce. V současné době se tu setkávám v blízkosti vlakového nádraží a obchodního domu TESCO s velkým množstvím lidí bez domova. Podle odhadů Městské Policie

---

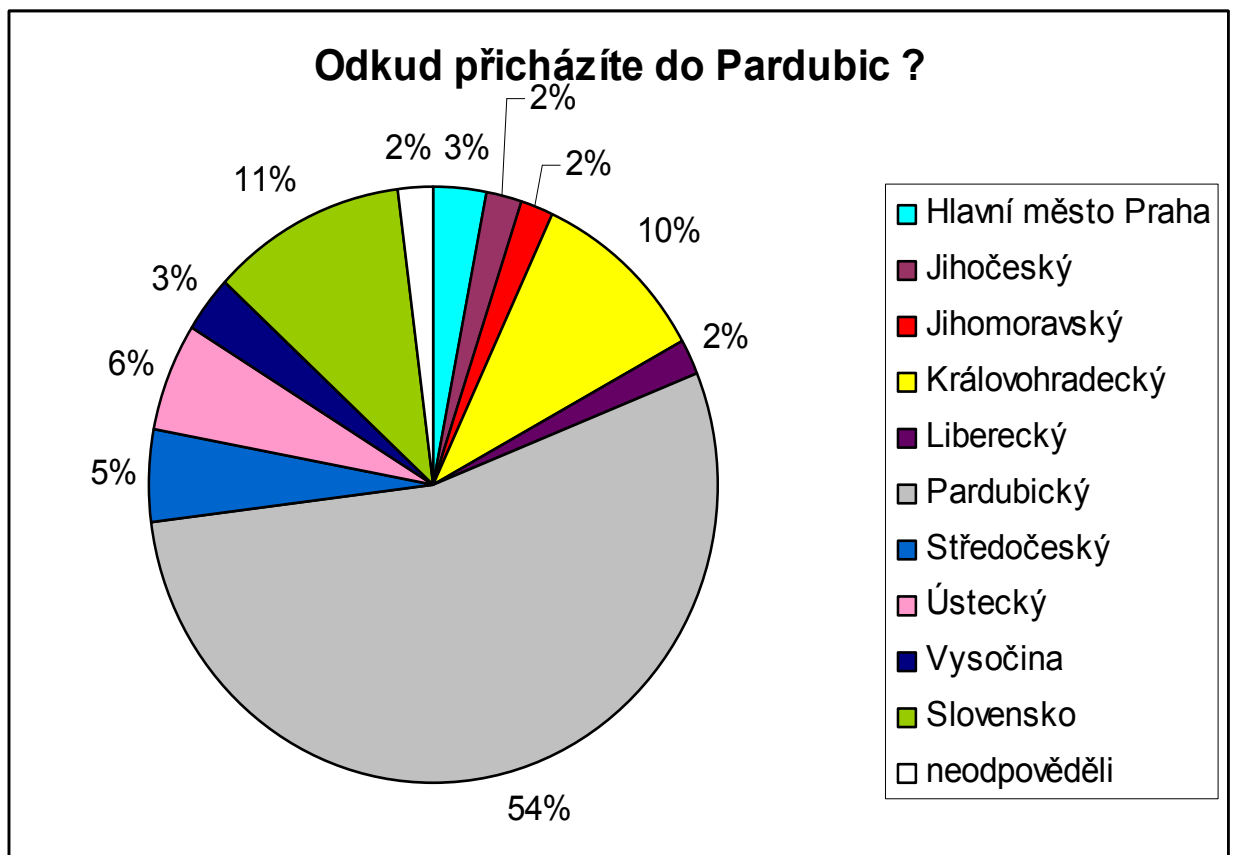
⁴ Psychologické poradenství v sociální práci. K.Paulík s.143

Pardubice se zde pohybuje na 40 osob bez přístřeší – tedy zjevných bezdomovců. V oblasti města Pardubic žije zhruba 200 osob bez přístřeší.

Takzvaných skrytých bezdomovců je několikanásobně více. O jejich počtu se můžeme jen dohadovat. Malá část z nich nárazově využívá služeb Nízkoprahového denního centra Portus v Pardubicích zejména praní osobního prádla a možnosti provedení osobní hygieny. Jde zhruba o 20 různých občanů měsíčně, kteří nejsou zachyceni v terénním programu a nevyužívají služeb jiných zařízení pro osoby bez přístřeší v Pardubicích. Údajně mají kde bydlet a doplňují jen služby, které jim chybí.

Ještě větší neznámou co do počtu jsou potencionální bezdomovci. Jde o lidi, kteří bydlí u příbuzných, partnerů, nemají jiný zdroj příjmu ale neprojevují se chováním bezdomovců zjevných. Je otázkou času, kdy o své nejisté ubytování přijdou a budou závislí na sociální pomoci.

Další často kladenou otázkou je, kde se vzaly v Pardubicích osoby bez přístřeší. Podle dotazníkového šetření u 64 respondentů je odpověď níže uvedený graf.

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

2.2 Prognóza dalšího vývoje cílové skupiny osoby bez přístřeší

Postupně se mění struktura osob bez přístřeší. Po roce 1989 byl typickým představitelem osamocení muž ve věku kolem 45 let, po výkonu trestu odnětí svobody. Postupně však přibývá žen bez přístřeší a mladých lidí bez dokončeného vzdělání, kteří nikdy nebyli zaměstnaní a nezískali pracovní návyky.

Sdružují se do skupin spolu s ženami. Často mají ve skupině i zvíře, většinou psa. To vytváří následně problém s jejich ubytováním. Vztah ke zvířeti a skupině je silnější než potřeba přechodného bydlení. Proto raději přespávají s touto skupinou v různých prostorech neurčených k bydlení. Mimo nádraží se jedná o opuštěné domy, garáže, zahradní domky. Mimo závislosti na alkoholu bývají častěji závislí i na jiných návykových látkách.

Terénní sociální práce s takovými skupinami je složitější, zato skupina si vzájemně dokáže lépe pomoci. Bohužel však spíše nějakou trestnou činností.

Tento jev se objevuje stále častěji.

Osoby bez přístřeší, zejména zjevné bezdomovci se již nyní koncentrují ve větších městech na železniční trati. Důvodem může být větší anonymita jednotlivce, s tím spojený snadnější způsob obživy. Rovněž nabídka volných pracovních míst se zde zdá být širší.

Bezdomovců na Pardubicku mírně přibývá, při stávající velmi nízké nezaměstnanosti. S případným nárůstem nezaměstnanosti a skokovou deregulací ceny nájemného by mohlo dojít k zvýšení počtu osob bez přístřeší.

Do Pardubic jako města na železničním uzlu tratí Česká Třebová – Praha a Hradec Králové – Havlíčkův Brod se sjíždějí osoby bez přístřeší nejen z Pardubického kraje. Zvyšuje se počet cizinců bez přístřeší na Pardubicku, kteří přicestovali za prací a po její ztrátě před návratem do své země nejprve hledají práci v tomto krajském městě.

Rovněž se zvyšuje agresivita v chování zjevných bezdomovců při získávání prostředků k obživě. Pracovníci Městské Policie Pardubice na tuto skutečnost poukazují již čtvrtým rokem.

Do budoucna lze tedy předpokládat že počet osob bez přístřeší vzroste a jejich struktura se bude měnit. Zdravotní stav těchto osob bude vyžadovat řešení formou zajištění dostupné zdravotní péče.

3 Specifická nabídka pro jednotlivé části cílové skupiny

V souladu se zněním zákona 108/2006 Sb. jsou v Pardubicích osobám bez přístřeší poskytovány tyto sociální služby:

- Terénní sociální program
- Nízkoprahové denní centrum
- Noclehárna
- Azylový dům pro muže
- Azylový dům pro ženy a matky s dětmi
- Dům na půli cesty

Všechna zařízení sociálních služeb vzájemně spolupracují a umožňují osobám bez přístřeší přechod na návazný typ služby.

Příklad dobré praxe

Jako ukázkou z praxe je možno použít tento příklad (pan Vladimír):

Počáteční stav:

Muž starší 18 let:

- bez přístřeší
- bez dokladů totožnosti
- bez prostředků
- bez zaměstnání
- bez možnosti stravování
- s nedostačujícím ošacením
- s potřebou zajištění hygieny
- s drobným poraněním

1.stupeň – terénní program

- muž získá teplý nápoj
- poranění ošetřeno
- muž je pozván k využití služby 2.stupně – do Nízkoprahového denního centra Portus

2.stupeň – Nízkoprahové denní centrum Portus

- muž získá teplé jídlo
- muži je umožněn hygienický servis - sprcha (obdrží své mýdlo, šampon, holicí strojek, ručník)
- muž obdrží čisté oblečení dle možnosti zařízení
- muži je nabídnuta pomoc při získání dokladů totožnosti
- muži je nabídnuta možnost prodeje časopisu Nový Prostor (prvních 5 výtisků dostává zdarma, tržbu z prodeje použije dle vlastního uvážení)
- v rámci sociálního poradenství je muži nabídnuta pomoc při získání sociálních dávek (registrace na Úřadu práce, návštěva pracovníků soc. odboru magistrátu)
- návštěva zařízení je opakovaná, do doby získání stálého příjmu (sociálních dávek, mzdy, některého z důchodů)
- muž je pozván k využití 3.stupně – Noclehárny

3.stupeň – Noclehárna

- muž zde může přenocovat (za úhradu 40 Kč/noc – prostředky získá např. prodejem časopisu Nový Prostor)
- získá stravování (večeře a snídaně)
- má možnost si nechat vyprat své osobní prádlo (za úhradu 15 Kč)
- poskytnutím přenocování je umožněn nástup do pravidelného zaměstnání a tím získání stálého příjmu
- přenocování je poskytováno opakovaně
- muž je pozván k využití 4.stupně – Azylového domu pro muže

4.stupeň – Azylový dům pro muže

Muž již v předchozích stupních dosud získal:

- doklady totožnosti
- zdroj stálých příjmů
- ošacení

Muži je nabídnuto:

- přechodné celodenní ubytování
- sociální poradenství
- pomoc při hledání následného bydlení
- pomoc při hledání odpovídajícího zaměstnání

Konečný stav:

- muž odchází do komerčního bydlení (ubytovna, podnájem, dům s pečovatelskou službou)
- má platný doklad totožnosti
- má legální zdroj příjmů
- tím již není mužem bez přístřeší

Pan Vladimír si bydlení i zaměstnání udržel a třetím rokem nepotřebuje sociální služby. I když nelze předem vyloučit jeho návrat je velkým úspěchem, že se v jeho případě podařilo využít návaznosti sociálních služeb k jeho prospěchu.

3.1 Prahové hodnoty

V dalším textu jsou uvedeny prahové vstupní hodnoty (nutné podmínky k poskytnutí služby) jednotlivých zařízení sociálních služeb pracujících v oblasti Pardubic. Stanovení těchto hodnot je výsledkem dlouhodobé diskuse sociálních pracovníků a vedení jednotlivých zařízení při zachování platné legislativy, zejména zákona 108/2006 Sb. a jeho prováděcích vyhlášek. Pro osoby bez přístřeší jsou tyto hodnoty velmi důležité a jejich stanovení je věcí dosti citlivou. Například prahová hodnota - doložení Potvrzení o zdravotním stavu znamená pro zájemce o poskytnutí služby další výdaj ve výši až 300 Kč, což může být velká překážka pro přijetí.

3.2 Terénní sociální program

Určen: Pro osoby bez přístřeší, které aktuálně nevyužívají jiné sociální služby a nabídku terénního sociálního programu přímo neodmítají.

Prahové hodnoty:

Doklady totožnosti: ne

Potvrzení o zdravotním stavu: ne

Aktuální stav alkoholu: není omezení, pouze agresivní chování pod vlivem alkoholu

Opakovanost služby: bez omezení

Délka poskytování služby: bez omezení

Zvláštní požadavky na klienta: nejsou

3.3 Nízkoprahové denní centrum

Určen: Osobám bez přístřeší, které nejsou akutně pod zjevným vlivem alkoholu a nevykazují agresivní chování.

Prahové hodnoty:

Doklady totožnosti: zájemce nemusí mít

Potvrzení o zdravotním stavu: zájemce nemusí mít

Aktuální stav alkoholu: pouze při zjevné podnapilosti

Opakovanost služby: bez omezení

Délka poskytování služby: bez omezení

Zvláštní požadavky na klienta: dodržování základních hygienických a společenských pravidel

3.4 Noclehárna

Určen: Pro osoby bez přístřeší, starší 18 let

Prahové hodnoty:

Doklady totožnosti: zájemce nemusí mít

Potvrzení o zdravotním stavu: zájemce nemusí mít

Aktuální stav alkoholu: maximálně 0,5 promile, namátková kontrola alkotestem

Věkové rozmezí: nad 18 let

Doba poskytování služby: každodenně od 20.00 do 7.30

Délka poskytování služby: 90 nocí, následuje 3 měsíční pauza

Finanční úhrada při nástupu: uhrazení aktuálního noclehu předem, tedy 50 Kč. V případě nedostatku hotovosti je možno první noc „odpracovat“ úklidem společných prostor noclehárny (cca 30 minut)

Zvláštní požadavky na klienta: Dodržování základních hygienických a společenských pravidel, schopnost sebeobsluhy.

Kapacita: 12 lůžek

3.5 Azylový dům pro muže

Určen: Muži starší 18 let. Přijat může být otec se synem starším 15 let.

Prahové hodnoty:

Doklady totožnosti: Ano, minimálně 1 platný doklad totožnosti

Potvrzení o zdravotním stavu: Ano, potvrzení o bezinfekčnosti

Aktuální stav alkoholu: maximálně 0,5 promile alkoholu

Věkové rozmezí: od 18 do 80 let

Doba poskytování služby: Nepřetržitě po celý rok

Délka poskytování služby: maximálně 12 měsíců

Finanční úhrada při nástupu: předplacen pobyt na 10 dnů předem, tedy aktuálně 500 Kč.

Zvláštní požadavky na klienta: Občanství ČR, spolupráce se sociálním pracovníkem, dodržování vnitřního řádu, dodržování základních hygienických pravidel, schopnost sebeobsluhy.

Kapacita: 23 lůžek

3.6 Azylový dům pro ženy a matky s dětmi

Určen: Pro ženy od 18 let a s nimi jejich děti od narození do 18 let. Děti - chlapci zde mohou být pouze do věku 15 let.

Prahové hodnoty:

Doklady totožnosti: ANO

Potvrzení o zdravotním stavu: ANO

Aktuální stav alkoholu: 0,4 promile, namátková kontrola alкотestem.

Doba poskytování služby: nepřetržitě po celý rok

Délka poskytování služby: maximálně 12 měsíců

Finanční úhrada při nástupu: předplacen pobyt na 30 dnů předem, tedy aktuálně 2 400 Kč.

Kapacita: 50 lůžek

3.7 Dům na půli cesty

Určen: Pro osoby bez přístřeší od 18 do 26 let

Prahové hodnoty:

Doklady totožnosti: Ano, minimálně 1 platný doklad totožnosti

Potvrzení o zdravotním stavu: Ano, potvrzení o bezinfekčnosti

Aktuální stav alkoholu: omezením je pouze zjevná opilost

Doba poskytování služby: Nepřetržitě po celý rok

Délka poskytování služby: maximálně 12 měsíců

Finanční úhrada při nástupu: předplacen pobyt na 30 dnů předem, tedy aktuálně 1 500 Kč.

Zvláštní požadavky na klienta: Spolupráce se sociálním pracovníkem a dodržování vnitřního řádu.

Kapacita: 11 lůžek

3.8 Dostupnost informací

Pro poskytování služby je důležitá snadná dostupnost informací osobami bez přístřeší. Informace se k zájemci o poskytnutí služby dostávají takto:

- **Ústní informace**

Ústní informace jsou podávány v rámci terénní sociální práce sociálními pracovníky uživatelům služby v jejich přirozeném prostředí.

Příslušníci Městské Policie i Policie ČR znají rámcově nabízené sociální služby a odkazují na ně případné zájemce.

Pracovníci sociálních odborů každého městského obvodu znají nabídku sociálních služeb a aktivně informují osoby bez přístřeší i osoby ohrožené ztrátou bydlení.

Podle informací uživatelů je nejdůvěryhodnější informace přímo od jiného uživatele služby.

- **Letáky**

Každé zařízení vytváří informační letáky s aktuální nabídkou služby i požadavky kladenými na zájemce.

Letáky jsou rozdávány při terénní práci osobám bez přístřeší, dále jsou distribuovány v nádražní hale (u dozorce nádražní haly), na sociálních odborech Magistrátu i městských obvodů. Letáky jsou dále k dispozici u pokladen jednotlivých městských obvodů a na služebnách Městské Policie. Cílem je dostat přehlednou informaci k osobám ohroženým ztrátou bydlení či přímo osobám bez přístřeší.

Informační leták tento požadavek dobře naplňuje.

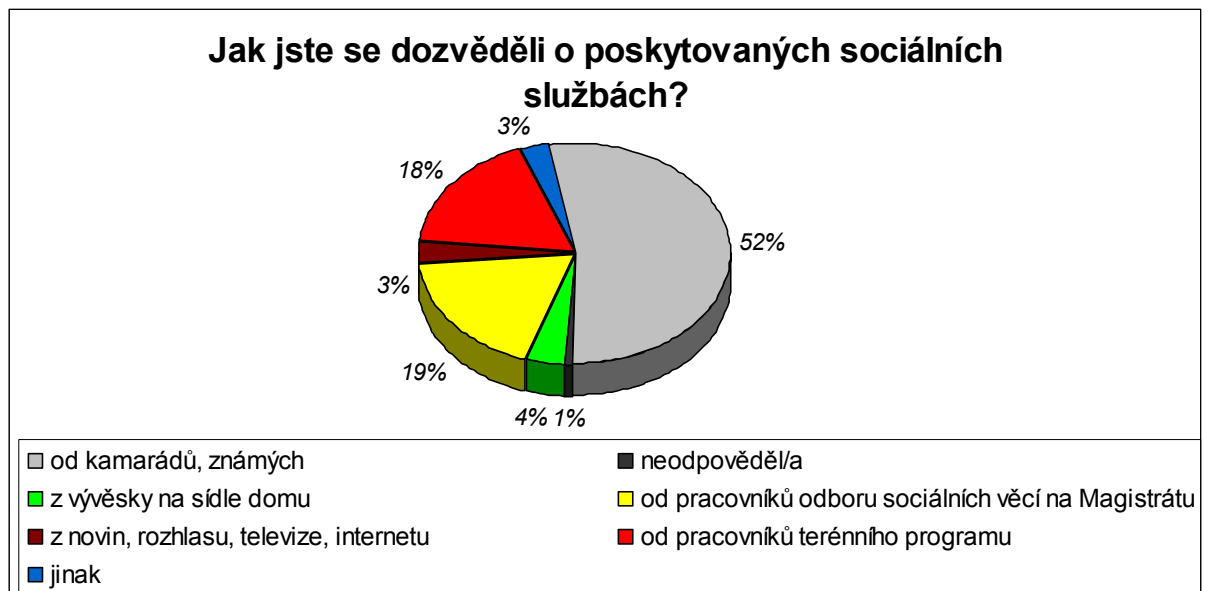
- **Umístěním na internetových stránkách**

Všechny důležité informace jsou umístěné na internetových stránkách poskytovatele služby- SKP-CENTRUM. Odkazy na ně jsou na dalších informačních portálech.

Tyto informace jsou určeny především pro osoby ztrátou bydlení ohrožené a sociální pracovníky jiných zařízení, kteří pracují primárně s jinou cílovou skupinou. V případě zjištění zájmu o ubytování některého z jejich klientů sociální pracovníci kontaktují příslušné zařízení dle kontaktů na internetových stránkách.

- **Upřesňující informace**

Tyto informace jsou podávány zájemcům o poskytnutí služby přímo v jednotlivých sociálních zařízeních jejich sociálními pracovníky. Obsahují informace o všech podmínkách při poskytování služby, tedy o časovém rozsahu poskytované služby, finanční spoluúčasti, vnitřním řádu,

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

4 Popis současného stavu

4.1 Terénní program pro osoby bez přístřeší

Terénní tým navazuje kontakt s novými uživateli v jejich přirozeném prostředí a informuje je o službách nízkoprahového centra, udržuje kontakt se stávajícími uživateli služby a získává informace o jejich situaci, mapuje lokalitu a počet osob bez přístřeší a komunikuje s prodejci Nového prostoru. Uživatelé jsou informováni o rizicích spojených se stávajícím způsobem jejich života a způsobu snižování těchto rizik. Dále je uživatelům poskytováno poradenství při vyřizování běžných záležitostí. Na otázku, co je myšleno poradenstvím odpovídá O.Matoušek ve své knize Sociální práce v praxi takto:

„Základní sociální poradenství poskytuje informace o nárocích, službách a možnostech, které mohou vyřešit nebo zmírnit obtížnou situaci člověka. Poskytované informace vyplývají ze systému sociální ochrany občana, k němuž patří pojištění, podpora a pomoc, nebo ze systému, který zajišťuje zaměstnanost. Odborné sociální poradenství poskytuje přímou pomoc lidem při řešení jejich sociálních problémů. Jde zejména o problémy v manželství nebo mezigeneračním soužití, v péči o děti, starší a zdravotně postižené občany, o osoby propuštěné z výkonu trestu. Odborná pomoc je zaměřena na konkrétní pomoc a praktické řešení obtížné sociální situace člověka“⁵

Terénní program je nedílnou součástí Nízkoprahového denního centra PORTUS (NDC), které navazuje na činnost a praxi v terénu. Pracovníci terénního programu navazují kontakt s novými uživateli v jejich přirozeném prostředí a informují je o službách NDC. Snaží se udržovat kontakt se stávajícími uživateli služby a získávat informace potřebné k řešení jejich situace. TP mapuje lokalitu a počet osob bez přístřeší. Zajišťuje komunikaci s prodejci Nového prostoru. Informuje o rizicích spojených se stávajícím způsobem života a o způsobu snižování těchto rizik. Poskytuje poradenství při vyřizování běžných záležitostí.

Terénní pracovník vyhledává členy cílové skupiny na ulicích, v příměstských oblastech, ve squatech apod. Poskytuje základní pomoc - potraviny, zdravotní či poradenskou pomoc. Kontaktované osoby jsou zvány do Nízkoprahového denního

---

⁵ O.Matoušek; Sociální práce v praxi, str.321

centra, kde mohou být systémově řešeny jejich konkrétní problémy individuálním plánováním.

Terénní program NDC PORTUS zaměstnává dva pracovníky. Terénního sociálního pracovníka v jehož kompetenci je komunikace s uživateli, jejich motivace k aktivnímu řešení situace. Dále terénního pracovníka v jehož kompetenci je administrativní zajištění programu. Zaznamenává získané údaje a připravuje výjezdy, nápoje, ošacení atd.

Terénní pracovníci spolupracují vždy ve dvojici. Je to prevence vůči možným atakům ze strany uživatelů.

4.2 Sociální práce v nízkoprahovém zařízení

Nízkoprahové denní centrum Portus o.s. SKP-CENTRUM usiluje o **sociální začlenění a pozitivní změnu v životním stylu** osob bez přístřeší, které se ocitly v nepříznivé situaci.

Cíle

- zajistit uživatelům základní podmínky pro překlenutí krizové situace
- minimalizovat zdravotní a sociální rizika způsobená životem uživatelů na ulici
- vést uživatele k aktivnímu řešení situace
- pomoci uživatelům získat ekonomickou nezávislost
- podněcovat společnost k pochopení tíživé situace cílové skupiny

Cílová skupina

- osoby bez přístřeší starší 18 let, které:
  - nejsou pod vlivem alkoholu a jiných návykových látek
  - netrpí infekčním onemocněním
  - nemají diagnostikováno duševní onemocnění
  - jsou schopny pohybu bez pomoci druhé osoby
  - neprojevují známky agresivity

Poskytované služby

- potravinová pomoc (polévka, káva, čaj)
- hygienický servis (praní prádla, sprchování, distribuce obnošeného oblečení)
- servis spojený s prodejem časopisu Nový Prostor
- pomoc při řešení nepříznivé životní situace osob bez přístřeší
- bezplatné sociální poradenství
- informování veřejnosti o problematice osob bez domova

Zásady poskytované služby

- **Bezpečnost** – službu může využít kdokoliv z cílové skupiny, pokud svým chováním a jednáním neomezuje a neohrožuje sám sebe, ostatní uživatele či pracovníky.
- **Transparentnost** – o všech poskytovaných službách jsou vedeny písemné záznamy. Uživatel má právo nahlížet do spisů.
- **Anonymita** – základní služby jsou poskytovány anonymně.
- **Ochrana soukromí** – diskrétnost při poskytování služeb.
- **Rovnost** – nárok na poskytování služby mají všichni bez rozdílu pohlaví, národnosti, sociálního postavení, náboženského vyznání či sexuální orientace.
- **Partnerství** – uživatel je pro pracovníka partnerem. Pracovník vždy bere v potaz uživatelské názory.
- **Profesionalita** – tým odborných pracovníků garantuje uživatelům služby profesionální přístup.
- **Respekt** – pracovník respektuje uživatele a jeho rozhodnutí včetně rozhodnutí uživatele službu ukončit.
- **Individuální přístup** – pracovníci berou uživatele jako autonomní osobnost s vlastními názory. Spolupracují na tvorbě a plnění individuálního plánu, který vyplývá z individuálních potřeb a kvalit uživatele.
- **Dobrovolnost** – uživatel vstupuje a využívá služeb na základě vlastního rozhodnutí.

Kapacita služby: 25 osob/den

Popis služby

Nízkoprahové denní centrum (dále NDC) poskytuje osobám bez přístřeší pomoc při zajištění stravy. Zdarma je zimních měsících nabízen čaj a v letních měsících nealkoholické nápoje. Za nízký poplatek je možné zakoupit polévku (5 Kč) a kávu (3 Kč). Polévka je připravována každý den ráno dle předpokládaného počtu uživatelů. Polévka a káva není nikdy vydávána na dluh. Pokud uživatel nemá na zaplacení, je mu zadána práce v NDC. Jedná se o setření denní místnosti, chodby a WC. Nový uživatel služeb NDC má možnost dostat první tři dny polévku zdarma.

Poskytnutím základních potřeb k uspokojení hygienického minima se snaží NDC předejít vzniku či šíření nákaz a chorob. Lidé bez přístřeší často nemají přístup k teplé vodě a mýdlu. Dochází k odvyknutí hygienickým návykům. Úkolem sociálního pracovníka NDC je motivace uživatelů k řešení této situace. NDC nabízí možnost využít sprchy a mýdla. Jednou týdně lze využít této služby zdarma. Další využití nabízené služby v jednom týdnu je spojeno s poplatkem 15 Kč.

K hygienické očiště patří i praní prádla. Je možné využít možnost vyprání prádla v pračce za poplatek 15 Kč. Praní prádla je preventivní metodou k zabránění vzniku a šíření různých infekcí či chorob. Pokud uživatel nemá vhodné či dostatečné oblečení, je mu poskytnuto z šatníku NDC.

Pracovníci NDC se zasazují o uplatňování práv a oprávněných zájmů osob bez přístřeší, které pobyt v jejich stávajících podmínkách ohrožuje na zdraví či životě a způsobuje sociální vyloučení. Tyto osoby mají mnohdy problém s vyjadřováním, komunikací s jinými osobami. Proto jim je nabídnut doprovod či podpora při jednání s úřady, zaměstnavatelem atd.

Sociální pracovník motivuje uživatele především k aktivitě ohledně řešení negativní osobní situace. Jednou z nabízených možností řešení situace je prodej časopisu Nový prostor. Prodej časopisu napomáhá budovat společenské návyky, které častokrát uživatelům chybí (komunikace, zpětná vazba apod.). Vzájemný kontakt uživatele – prodejce se společností má výrazný integrační charakter. V neposlední řadě se prodejci zasazují o rozvoj „public relations“ a upozornění společnosti na sociálně

patologické jevy v naší společnosti. Nový prodejce má nárok na pět kusů časopisu zdarma – max. jednou za rok. Uživatel nakupuje časopisy za 62% celkové ceny. Prodejce má nárok na polovinu z celkové částky prodaného časopisu. Tím se vytváří finanční rezerva která je evidována a vydána po čtyřech týdnech aktivního prodeje. Tak se obnovuje návyk na vyplácení měsíční mzdy, který opět posouvá uživatele blíže ke společnosti.

4.3 Sociální práce v noclehárně

Základní činnosti:

- Poskytnutí přenocování.
- Zajištění podmínek pro osobní hygienu.
- Poskytnutí teplého nápoje a jednoduché stravy večer a ráno.
- Zajištění základního ošacení.
- Pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů uživatele služby.
- Nabídka využití sociálních služeb vyššího typu – Azylový dům pro muže.

Zájemce o přenocování přichází do noclehárny ve 20.00 hodin. Po kontrole na přítomnost alkoholu asistentem noclehárny (povoleno do 0,5 promile v dechu) je mu povolen vstup.

Pokud je zájemce v noclehárně poprvé (nebo po přestávce delší než 6 měsíců), pak musí absolvovat vstupní rozhovor se sociální pracovnící, ve kterém sociální pracovnice seznámí zájemce se službou, zjišťuje, co zájemce od služby očekává, jaké jsou jeho požadavky. Dohodnou na podmínkách poskytování služby a sociální pracovnice ověří, jestli nedochází k pokusu o zneužití služby (zda se nejedná o levnou náhražku bydlení).

Sociální pracovnice seznámí zájemce se službou, s pravidly a podmínkami jejího užívání.

Následně je uživatel služby sociální pracovnící poučen o svých právech a povinnostech a svým podpisem v Osobní kartě uživatele noclehárny tuto skutečnost potvrdí.

Uživatel služby podepíše souhlas s poskytnutím svých osobních údajů na základě zákona o ochraně osobních údajů č. 101/2000 a Záznam o uzavření ústní smlouvy o poskytnutí služby. Tyto tři dokumenty tvoří základ Osobní složky uživatele

Poté je sociální pracovníci přijat k přenocování. Je uzavřena ústní dohoda o poskytnutí přenocování.

Poté sociální pracovnice se zájemcem vyplní jednoduchý formulář – Osobní karta uživatele noclehárny

Pro účely zařízení postačí získat tyto údaje zájemce:

- jméno, příjmení
- datum narození
- číslo občanského průkazu, nebo jiného platného dokladu totožnosti (zájemci však je služba poskytnuta i bez dokladů totožnosti)
- místo trvalého pobytu
- rodinný stav
- státní příslušnost

Součástí vstupního rozhovoru se sociální pracovníci je také podání informací o:

- možnosti využívat služby noclehárny pouze po 90 nocí
- možnosti kdykoli ukončit využívání služby ze strany uživatele
- určení klíčového pracovníka
- možnosti přiznání dávek v hmotné nouzi
- možnosti získat nový OP (po ztrátě, či odcizení)
- možnosti získání kopie rodného listu (zaslání dopisu se žádostí na příslušnou matriku)
- Možnosti doručování pošty uživatele
- možnosti evidence na Úřadu práce
- službě Azylového domu pro muže (pouze informačně)
- jiném ubytovacím zařízení
- poradenství ohledně dluhů vůči zdravotním pojišťovněm.

Následně uživatel služby dostává čisté povlečení a noční košili a je mu přiděleno lůžko s klíčem od skříňky na osobní věci. Po provedení osobní hygieny následuje

jednoduchá večeře a následně uživatelé odcházejí na pokoj ke spánku. Své osobní prádlo si mohou nechat vyprat za poplatek 15 Kč pracovníky noclehárny. Po vysušení je jim prádlo vráceno.

Ráno v 6.00 je vyhlášen budíček a uživatelé služby vstávají, provádějí osobní hygienu, úklid společných prostor noclehárny.

Pokud mají klienti potřebu výměny ošacení je jim ze zásob noclehárny vydáno dle možností.

Zejména se jedná o spodní prádlo, trika, kalhoty a bundy.

Poté dostávají jednoduchou snídani a odcházejí opět na ulici. Musí si odnést všechna zavazadla, která si přinesli.

Večer se celý proces opakuje a to každodenně po celý rok

4.4 Sociální práce v azylovém domě pro muže

Posláním Azylového domu pro muže v Pardubicích je poskytovat podporu a pomoc mužům, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci způsobené nebo přímo související se ztrátou bydlení a usilovat o posílení jejich vlastních kompetencí tak, aby byli schopni samostatně fungovat v realitě každodenního života.

Sociální služba Azylového domu pro muže v Pardubicích je určena pro muže:

- v nepříznivé sociální situaci způsobené nebo přímo související se ztrátou bydlení,
- ve věku od 18 do 80 let, přičemž výjimku tvoří otec se syny, staršími 15 let,
- vracející se z výkonu trestu či jiného výchovně nápravného zařízení,
- bez rozdílu etnické, národnostní nebo jiné sociokulturní příslušnosti,
- schopné pohybu bez pomoci druhé osoby,
- bez diagnostikovaného psychiatrického onemocnění, které ohrožuje okolí
- kteří nejsou akutně intoxikováni alkoholem či omamnými látkami,
- nevykazující agresivní chování.

Základní činnosti:

- Umožnění přechodného ubytování.
- Poskytnutí potravinové pomoci a podmínek pro přípravu stravy.
- Poskytnutí podmínek pro osobní hygienu.
- Zajištění základního ošacení.
- Poskytování základního a odborného sociálního poradenství.
- Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím.
- Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Kapacita zařízení:

Šest pokojů po čtyřech a jeden pokoj po třech lůžkách; celkem 27 lůžek.

V případě, že zájemce nesplňuje některá snadno dosažitelná kritéria pro přijetí do azylového domu, např. nemá platný občanský průkaz, je odkázán na služby nízkoprahových zařízení tedy Noclehárny a Nízkoprahového denního centra PORTUS, kde si jej za pomoci sociálního pracovníka může opatřit a může se stát zájemcem o službu ADM.

Zájemce o službu Azylového domu pro muže nejdříve vyplní Žádost o poskytnutí služby. Po rozhovoru s uživatelem sociální pracovníci Azylového domu vyhodnotí situaci zájemce a sdělí mu rozhodnutí o poskytnutí služby. Zájemce je rovněž seznámen s Provozním řádem ADM. V případě rozhodnutí o přijetí sepíše sociální pracovník se zájemcem Smlouvu o poskytnutí sociální služby, dále následují tyto úkony:

- Uživatel uhradí poskytování služby na prvních 10 dní a obdrží stvrzenku o uhrazení.
- Vytvoření Individuálního plánu uživatele, dohodnutí termínu první konzultace.
- Pokud Individuální plán obsahuje pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a pomoc při obstarávání osobních záležitostí uživatele vzhledem k dalším organizacím a institucím, je uživateli předloženo k prostudování a k podpisu Prohlášení uživatele ADM o souhlasu k nakládání s osobními údaji.

- Uživatel je odveden službu konajícím Asistentem na přidělený pokoj, je mu předán jeho klíč od pokoje, je poučen o tom, kam klíč při odchodu odevzdává a kde jej vyzvedává.
- Uživatel od Asistenta obdrží ložní prádlo.
- Sociální pracovník založí Osobní kartu uživatele

Smlouva o poskytnutí sociální služby je písemná, uzavírá se na tři měsíce. V případě nutnosti je možné smlouvu prodloužit, nejdéle však třikrát – maximální doba užívání služby je tedy jeden rok. Součástí této smlouvy je základní definování osobního cíle uživatelem, který je v průběhu poskytování služby rozpracován podrobněji v Individuálním plánu uživatele. Prvních deset dnů užívání služby je zkušební. V tomto období je sledováno dodržování Provozního řádu a ustanovení Smlouvy o poskytnutí sociální V případě neschopnosti dodržovat tato pravidla, závažné porušení předpisů či zdravotní problémy znemožňující užívání služby azylového domu pro muže mohou být důvodem k rozvázání Smlouvy o poskytnutí sociální služby s uživatelem.

4.5 Problematika následného bydlení v Pardubicích

Pro uživatele azylového domu by měla existovat možnost plynulého přechodu do vlastního bydlení prostřednictvím následného bydlení. Následné bydlení umožní po přechodnou dobu ubytování za přiměřené nájemné (regulované s ohledem na finanční možnosti nájemníka) v jinak standardním bytě za obvyklých podmínek, pouze s občasnou návštěvou sociálního pracovníka. Během pobytu v následném bydlení se uživatel služby osamostatňuje a snáze přechází do běžného prostředí.

V Pardubicích a jejich okolí není možnost následného bydlení pro uživatele azylového domu. Uživatelé služby po ukončení pobytu v Azylovém domě musí odejít do komerčního pronájmu. V takovém prostředí se zpočátku obtížně přizpůsobují. Jejich nesamostatnost například v hospodaření s financemi způsobuje laxní úhradu nájmu a tím je ohrožuje ztrátou obtížně získaného bydlení.

Pokud uživatelé Azylového domu během pobytu nezískají dostatečný zdroj příjmů, pak odchází do ubytovny či zpět na ulici.

5 Dotazníkové šetření mezi osobami bez přístřeší v oblasti města Pardubic

Cílem dotazníkového šetření bylo porovnat předpokládané potřeby a názory osob bez přístřeší s jejich anonymními odpověďmi. Dílčím cílem bylo zjistit, jak jsou uživatelé služby spokojeni s jednotlivými poskytovanými službami. Šetření bylo provedeno v květnu 2007 terénními pracovníky Nízkoprahového denního centra a dobrovolníky pracujícími v občanském sdružení SKP-CENTRUM.

Ze zhruba 200 osob bez přístřeší vyskytujících se v oblasti města Pardubic bylo osloveno 72 osob, což je reprezentativní vzorek cílové skupiny.

Místem dotazování bylo vlakové nádraží Pardubice, Nízkoprahové denní centrum Portus a Městský azylový dům pro ženy PAPERSEK a Azylový dům pro muže.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 64 respondentů, z toho 26 žen a 38 mužů. Ženy tvořily 40% respondentů a muži 60%.

Věkovou strukturu respondentů vyjadřuje následující tabulka:

Věk respondentů – Pardubice 2007

Pohlaví	Průměrný věk	Nejstarší respondent	Nejmladší respondent	Nejčtenější věkové rozmezí
Muž	43	71	17	46 - 55
Žena	40	65	18	26 - 35

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Obecně rozšířený názor, že bezdomovci si svobodně vybrali tento způsob života, protože jim vyhovuje volnost a nezávislost korigují níže uvedené tabulky výsledků dotazníkového šetření.

Co se bezdomovcům na jejich životě líbí ?

	Četnosti	Relativní četnosti %
nic	32	50
nezávislost, volnost	12	19
málo závazků a povinností	3	5
něco jiného	15	23

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Co bezdomovcům nejvíce vadí?

	Četnosti	Relativní četnosti %
Nemám domov	28	44
Špatná ekonomická situace	15	23
Nemůžu sehnat práci	7	11
Nemám fungující rodinu	4	6
Špatné zdraví	4	6
Pohledy a chování ostatních lidí	1	2
Život není takový jak si je představují	8	13
Žiji v závislosti na druhých	5	8
Něco jiného	3	5

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Obecně přejímaný předpoklad, že osoby bez přístřeší jsou převážně bez vzdělání či poněkud zpochybňuje následující tabulka.

Vzdělání respondenta

	Četnosti	Relativní četnosti %
ZŠ	20	31
Nedokončené SŠ	6	9
Vyučen	29	45
SŠ	4	6
Nedokončené VŠ	0	0
VŠ	0	0
Neuvedeno	5	8

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Největší podíl tvoří osoby vyučené nějakému oboru, následuje podíl osob se dokončeným základním vzděláním.

Místo trávení nocí osob bez přístřeší v Pardubicích

	Četnosti		Relativní četnosti %	
	V zimě	V létě	V zimě	V létě
Azylový dům	39	26	61	41
Noclehárna	9	11	14	17
Nádraží	4	4	6	6
Venku ve městě	2	4	3	6
Park	4	6	6	9
Domov	1	4	1,5	6
Cizí země	0	1	0	2
Rodina	0	1	0	2
Hotel	1	1	2	1,5
Kdekoliv	1	1	2	1,5
Pod stanem	0	1	0	1,5
V autě	2	2	3	3
Ubytovna	1	1	2	1,5
Ve vchodě domu	0	1	0	1,5

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Jak vnímají bezdomovci svou životní situaci ?

	Četnosti	Relativní četnosti %
jako velmi závažnou	25	41
jako závažnou	24	39
jsem s ní spokojen	5	8
nevím	5	8

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Kde bezdomovci získávají peníze ?

Způsob získávání peněz	četnosti
Dávky sociální péče	35
Příjem ze zaměstnání	11
Podpora v nezaměstnanosti	7
Náhodná práce, práce na černo, nebo brigáda	7
Peníze od cizích lidí	7
Peníze od rodiny, přátel nebo partnera	6
Důchod starobní	6
Jednorázové dávky	5
Důchod vojenský, vdovský, sirotčí, nebo výsluhový	4
Důchod invalidní	4
Sběr surovin	4
Úspory	3
Prodej časopisu Nový Prostor	3
Alimenty	2
Nález peněz	1
Krádeže, podvody	1

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Pití alkoholu

	Četnosti	Relativní četnosti %
Někdy člověku nic jiného nezbývá	6	10
občas	30	47
Lepší se mu vyhnout	28	44

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Navštěvujete lékaře ?

	Četnosti	Relativní četnosti %
Praktický lékař	36	59
Zubař	26	43
Gynekolog	12	20
Kožní	6	10
Endokrinolog	1	2
Oční	1	2
Plicní	1	2
Kardiolog	3	5
Ortoped	2	3
Neurolog	1	2
Revmatolog	1	2
Psychiatr	1	2

Zdroj: dotazníkové šetření mezi osobami bez přístřeší viz kapitola 5.

Užíváte léky ?

	četnosti	Relativní četnosti %
Ano, více léků	5	8
Ano, jeden, dva	11	18
Ne, ale měl bych nemusím	5	8
	42	69

Zdroj: dotazníkové šetření mezi osobami bez přístřeší viz kapitola 5.

Z výše uvedených tabulek je zřejmé, že osoby bez přístřeší mají možnost lékaře navštívit. Vzhledem k jejich vyšší nemocnosti však je překvapující závěr druhé tabulky, kdy na otázku „užíváte léky?“ odpovídá většina osob výrazem „nemusím“. Spíše to svědčí o podceňování svého zdravotního stavu respondenty

Kouření

	Četnosti	Relativní četnosti %
ANO	54	84
NE	10	16

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Z výsledku je zajímavý vysoký podíl kuřáků mezi osobami bez přístřeší, v porovnání s běžným průměrem zhruba 33% kuřáků v ČR.

Zkušenosti s drogou

	Četnosti	Relativní četnosti %
ANO	7	11
NE	56	88

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Dostupnost drog na ulici

	Četnosti	Relativní četnosti %
ANO	19	30
NE	5	8
Nevím	4	6

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Četba novin a časopisů

	Četnosti	Relativní četnosti %
ANO, často	40	63
Jenom velmi zřídka	16	25
NE	8	12

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Zájem o politiku

	Četnosti	Relativní četnosti %
Ne, nezajímá mě to	45	70
Zajímá, ale nemám možnost sledovat	3	5
Zajímá mě to a sleduji to	16	25

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

6 Posouzení dostupnosti a dostatečnosti služeb pro osoby bez přístřeší v Pardubicích

6.1 Posouzení dostupnosti nabízených služeb pro cílovou skupinu

Aby byla sociální služba efektivní, musí být pro uživatele dostupná. Dostupná místně, cenově, časově. Je tedy pro osoby bez přístřeší dostupná?

Místní dostupnost

Všechna zařízení sociálních služeb pro osoby bez přístřeší jsou umístěny v centrální části Pardubic, do všech zařízení se zájemci dostanou pěšky z nádraží do 20 minut. Jistě by bylo výhodnější provozovat aspoň Nízkoprahové denní centrum v těsnější blízkosti nádraží, kde je největší koncentrace osob bez přístřeší. Zde však ale není vhodná budova a České dráhy jako vlastník okolních budov a pozemků není ochoten některou ze svých nemovitostí pronajmout pro tento účel.

Cenová dostupnost je jistě diskutabilní, přesto částka 40 Kč za nocleh v noclehárně (včetně čistého prádla, večeře a snídaně) a 50 Kč za den pobytu v azylovém domě je dostupné pro většinu klientů.

Časová dostupnost je dána provozní dobou jednotlivých zařízení.

Azylové domy a dům na půli cesty poskytují službu nepřetržitě, což je pro uživatele ideální.

Noclehárna a Nízkoprahové denní centrum poskytuje službu bez zajištění časové kontinuity. Nízkoprahové denní centrum ukončuje provozní dobu v 15.30, zatímco další služba – Noclehárna navazuje až ve 20.00 h. Příčinou je stav financování těchto zařízení ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí a Krajského úřadu Pardubického kraje, který nedovoluje zaměstnat další pracovníky pro zajištění časové návaznosti služeb.

Zde vzniká pro uživatele určitý problém, zejména v zimních měsících, kdy musí tuto dobu trávit na ulici, v terénu. Na druhé straně je to pro ně určitá motivace k využívání služby azylového domu, kde tento problém není.

6.2 Posouzení dostatečnosti rozsahu a kvality nabízených služeb z pohledu uživatelů služby

Pro posouzení dostatečnosti rozsahu a kvality nabízených služeb u uživatelů bylo využito dotazníkové šetření. První otázkou bylo, zda uživatelé služby očekávají pomoc a v kladném případě od koho by ji očekávali.

Výsledek šetření je zaznamenán v níže uvedené tabulce.

Očekáváte pomoc od svého okolí?

	četnosti	Relativní četnosti %
pomoc od rodiny	9	14
pomoc od přátel	2	3
pomoc od státu, města	8	13
pomoc od pracovníků azyl.domu, noclehárny, denního centra	5	8
sociální odbor	2	3
svépomocí	1	2
neočekává pomoc	42	66

Zdroj: dotazníkové šetření mezi osobami bez přístřeší – viz kapitola 5

Následují otázky na vybrané sociální služby poskytované v oblasti Pardubic.

Z 64 oslovených respondentů se vyjádřili pouze ti, kteří služeb uvedených zařízení aktuálně využívají či využívali v nedávné minulosti.

Tím se vysvětluje vyšší procento respondentů, kteří se nevyjádřili.

Spokojenost uživatelů se službami vybraných zařízení

Azylový dům pro muže

	Spokojen		Nespokojen		Neodpověděl	
Možnost přípravy jídla	23	36 %	6	10 %	35	55 %
ubytování	24	38 %	3	5 %	37	58 %
hygiena	26	41 %	2	3 %	36	56 %
sociální poradenství	21	33 %	4	6 %	39	61 %
Možnost trávení času přes den	19	30 %	11	17 %	34	53 %
Možnost praní	23	36 %	3	5 %	38	60 %

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Azylový dům pro ženy a matky s dětmi

	Spokojena		Nespokojena		Neodpověděla	
Možnost přípravy jídla	23	36 %	0	0 %	41	64 %
ubytování	22	34 %	1	2 %	41	64 %
hygiena	22	34 %	1	2 %	41	64 %
sociální poradenství	22	34 %	1	2 %	41	64 %
Možnost trávení času přes den	13	20 %	2	3 %	46	77 %
Možnost praní	23	36 %	3	5 %	38	60 %
Služby pro děti, dětské centrum	8	13 %	2	3 %	54	84 %
Volnočasový pedagog	9	14 %	1	2 %	54	84 %

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Nízkoprahové denní centrum PORTUS

	Spokojen		Nespokojen		Neodpověděl	
Stravování	16	25 %	7	11 %	41	64 %
Denní pobyt	16	25 %	5	8 %	43	67 %
hygiena	16	25 %	5	8 %	43	67 %
sociální poradenství	16	25 %	5	8 %	43	67 %
Teplo – možnost ohřátí	21	33 %	2	3 %	41	64 %

Zdroj: dotazníkové šetření květen 2007 viz část 5.

Výše uvedené tabulky dokládají poměrnou spokojenost uživatelů s poskytovanými službami.

U Azylového domu pro muže je zajímavé zvýšené hodnocení nespokojenosti v otázce „Spokojenost s možností trávení času přes den“. Je zde zájem o různé volnočasové aktivity pro muže bez přístřeší. Následnými dotazy u uživatelů služby Azylového domu pro muže bylo zjištěno, že je zřejmě myšleno zřízení demontážní svépomocné dílny (sběr barevných kovů) a kvalitnější vybavení kulturní místnosti audiovizuální technikou.

7 Závěr - návrh řešení disproporcí mezi nabídkou a poptávkou po službách

Řešení disproporcí mezi požadavky osob bez přístřeší a současným, výše popisovaným stavem není jednoduché. Pro výrazné zlepšení životních podmínek této cílové skupiny je třeba akceptovat realitu, kvalitativně i kvantitativně změnit sociální práci v dosavadních zařízeních sociálních služeb této cílové skupiny a vybudovat další zařízení sociálních služeb, dosud nejmenované v zákoně o sociálních službách. Omezujícím faktorem je neustálý nedostatek finančních prostředků na provoz stávajících zařízení. Tím obtížněji se hledají finanční zdroje na otevření nových zařízení sociálních služeb. V rámci zkvalitnění sociální práce by však otázka financování měla být otázkou druhořadou.

7.1 Terénní program

Je třeba zkvalitnit práci zvýšením počtu návštěv sociálních pracovníků v přirozených místech shromažďování osob bez přístřeší, především v okolí nádraží a větších nákupních center.

Mimo nabídku teplého nápoje zajistit možnost ošetření drobných poranění, případně odvoz k lékaři. Zlepšit spolupráci s Městskou Policií Pardubice v oblasti monitorování výskytu osob bez přístřeší a poskytování informací o poskytovaných sociálních službách těmto osobám.

7.2 Nízkoprahové denní centrum

Při zachování současného stavu poskytovaných služeb je třeba ještě:

- nabídnout získání finančních prostředků legálním způsobem - možnosti krátkodobé placené brigády ve spolupráci s Úřadem práce, Městskými obvody, Technickými službami města Pardubic a podobně
- nabídnout uživatelům možnost získání fotografií na doklady totožnosti zdarma či za symbolickou cenu
- zajistit přístup uživatelů k informacím na internetové síti
- vytvořit sklad zavazadel osob bez přístřeší, kde by za mírný poplatek mohli uschovat svůj cennější majetek po několik měsíců

7.3 Noclehárna

Pro zlepšení stavu je třeba :

- zvýšit kapacitu stávající noclehárny
- zřídit noclehárnu pro ženy
- zajistit možnost praní a sušení osobního prádla uživatelů tak, aby ráno při odchodu z noclehárny mohli dostat své ošacení čisté a suché
- snížit počet lůžek na pokoji na čtyři
- nabídnout alternativu k podávání jednoduchého občerstvení pracovníky noclehárny – možnost připravit si sám v kuchyňce jednoduché jídlo (večeři či snídani)

7.4 Azylový dům

Pro odstranění disproporcí mezi nabídkou a poptávkou je třeba:

- zvýšit celkovou kapacitu azylového domu pro muže i azylového domu pro ženy
- umožnit i pobyt uživatelům vlastním domácím zvířetím
- snížit počet lůžek na pokoji na dvě, v ideálním případě na jedno
- zajistit dostupnost volnočasových aktivit pro uživatele – tělocvičnu, posilovnu, přístup k internetu
- vytvořit místnost – izolaci pro případ vážnější, nebo nakažlivé choroby
- umožnit společné bydlení pro partnerské či manželské dvojice

7.5 Chráněné bydlení

Vytvořit dostupné chráněné bydlení pro osoby bez přístřeší, volně navazující na předchozí ubytování v azylovém domě. Tyto byty by měly být rozloženy v Pardubicích v běžné bytové zástavbě, aby docházelo k přirozeným kontaktům se sousedy a uživatelé se mohli snáze začlenit mezi „normální“ společnost.

7.6 Podprahové centrum pro osoby bez přístřeší

Poměrně vysoký podíl osob bez přístřeší má problém se vstupem do Nízkoprahového denního centra či Noclehárny. Podle zákona č.108/2006 sb. o sociálních službách tak mají možnost využít pouze terénní služby sociálních pracovníků.

Jde o osoby s vyšší závislostí na návykových látkách, alkoholu či s menší společenskou přizpůsobivostí.

Není řešeno místo jejich denního a nočního pobytu. Právě tato skupina osob bez přístřeší se tak shromažďuje v nádražních halách a na dalších veřejných místech měst a obcí. Pracovníci ostrahy nádraží, Městské Policie i Policie ČR je opakovaně donutí opustit prostory (většinou na základě stížností občanů na obtěžování nevhodným chováním a žebráním). Následuje opětovný návrat těchto osob na stejné místo a opětovný zásah pořádkových jednotek. Tento cyklus se stále opakuje bez naděje na zlepšení.

Problém je v tom, že tyto osoby nemají jiný bezpečný prostor k přečkání nepříznivé části dne.

Postačilo by zajištění základních podmínek pro přežití, tedy tepla a bezpečí.

Řešením by bylo vytvoření Podprahového centra pro osoby bez přístřeší , jednoduché místnosti v blízkosti každého většího vlakového nádraží se sociálním zařízením. Do této místnosti je pak možno přesunout osoby bez přístřeší z nádražní haly.

V místnosti je zajištěno vytápění (v podlaze), osvětlení a provádění denního úklidu včetně dezinfekce podlahy a stěn.

Pro zajištění přespání postačí papírové kartony (použité obaly na zboží) položené na podlaze, které se ráno zlikvidují.

V sociálním zařízení je dostupná pitná voda. Všechny zařizovací předměty umístěné v zařízení musí být odolné proti vandalismu.

Do Podprahového centra docházejí za uživateli terénní sociální pracovníci z Nízkoprahového denního centra s nabídkou dalších služeb a možností pomoci.

Samotný rozsah sociální práce v Podprahovém centru je velmi zúžený – poskytnutí základních životních potřeb a nabídka následných sociálních služeb v jiných zařízeních. Odpovídá ale aktuální potřebě cílové skupiny, dlouhodobě se zdržující v prostorách nádražní haly.

Cílovým stavem je, že každý člověk má možnost přespat či se ohřát v bezpečném prostředí, bez nočního buzení pracovníky ostrahy nádraží.

Vedlejším jevem tohoto opatření je radikální snížení počtu osob bez přístřeší, zdržujících se v nádražní hale. Vzhledem k tomu, že menší část této cílové skupiny využívá zvýšeného pohybu lidí na nádraží k získávání peněžních prostředků žebřáním či drobnými krádežemi není možno tento jev úplně eliminovat a osoby bez přístřeší z nádraží zcela vytěsnit.

7.7 Lékařská péče

„Poskytovatel sociálních služeb povinen zajistit zdravotní péči osobám, kterým poskytuje pobytové služby v zařízeních sociálních služeb uvedených v § 34 odst. 1 písm. c až f. Tuto povinnost plní formou zvláštní ambulanti péče poskytované podle zvláštního právního předpisu:

- a) prostřednictvím zdravotnického zařízení,
- b) jde-li o ošetrovatelskou a rehabilitační péči především svých zaměstnanců, kteří mají odbornou způsobilost k výkonu zdravotnického povolání podle zvláštního právního předpisu: rozsah péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění stanoví zvláštní právní předpis.“⁶

Toto je u osob bez přístřeší v Pardubicích zajištěno návštěvou u praktického lékaře dle místa bydliště, v případě úrazu či ohrožení životních funkcí Rychlou zdravotní péčí (RZP).

V Pardubicích není žádná lékařská ordinace určená pouze osobám bez přístřeší. Jeden z místních obvodních lékařů však přijímá i osoby bez přístřeší – zjevné bezdomovce s trvalým bydlištěm mimo Pardubice.

Tento stav by bylo třeba zlepšit a zřídit v Pardubicích ambulanci praktického lékaře určenou osobám bez přístřeší. Mohla by mít ordinační hodiny jen některé dny v týdnu a počet hodin by mohl být omezen. Důležitější je, aby služba byla místně dostupná této cílové skupině z místa jejich přirozeného prostředí, tedy například v blízkosti nádraží ČD.

---

⁶ Zákon o sociálních službách č 108/206 Sb., § 36

7.8 Sociálně zdravotnické zařízení

„...situaci propuštění pacienta z nemocnice neřeší odeslání tohoto do některých z azylových domů v regionu. Zaměstnanci těchto azylových domů jsou především sociální pracovníci, což znamená, že mohou řešit pouze sociální problémy a nikoliv dohlížet na zdravotní stav svých klientů. Ke ztížení přijetí klienta právě propuštěného z nemocnice ještě přispívá i to, že ve většině azylových domů není možnost vyčlenit místnost pro nemocné. Tudíž zde zaměstnanci nemají příliš mnoho možností, jakým způsobem se o takového (tzn. ještě vážně nemocného) klienta postarat, ani personálně a ani materiálně.“⁷

Řešením je zřídit sociálně zdravotnické zařízení pro osoby bez přístřeší, tedy místa, kam by se mohl uchýlit pacient právě propuštěný z nemocnice se svými léky a kde by měl zároveň možnost lékařské kontroly zdravotního stavu. Do takového zařízení by mohl být odeslán například pacient-bezdomovec po akutním ošetření úrazu, kdy není nutná přímo hospitalizace, ale také s onemocněním, které doprovází celková slabost a podobně.

7.9 Bydlení pro seniory a nemocné osoby bez přístřeší

Dalším problémem v zákoně o sociálních službách neřešeném je otázka bydlení pro seniory a dlouhodobě nemocné osoby bez přístřeší. S přibývajícimi zdravotními problémy se snižuje možnost přijetí do stávajících zařízení sociálních služeb. Azylové domy a Noclehárny nemohou poskytovat služby osobám se sníženou sebeobsluhou či závažnějšími zdravotními problémy. Ubytovací zařízení jinak vhodná pro tuto cílovou skupinu, tedy domy s pečovatelskou službou, domy pro seniory jsou pro osoby bez přístřeší finančně nedostupná. Navíc se na umístění v takovém zařízení čeká i několik let. Není povinností sociálních pracovníků v těchto zařízeních přednostně ubytovávat osoby bez přístřeší, zvláště když svou častou

---

⁷ Šupková, Zdravotní péče o bezdomovce v ČR, s.17

nekázní v dodržování základních hygienických a společenských pravidel představují potenciální hrozbu pro ostatní ubytované.

Tito lidé se pak dostávají do uzavřeného cyklu – hospitalizace v nemocnici – pobyt v LDN (léčebna dlouhodobě nemocných) – pobyt na ulici – hospitalizace v nemocnici. Tento cyklus je ukončen zpravidla úmrtím klienta.

Postačilo by poskytnut jim ubytování, kde by mohla být poskytována zdravotní a pečovatelská služba dle možností platného zákona o sociálních službách. Vzhledem ke zhoršenému zdravotnímu stavu by mohli získat i příspěvek na péči, ze kterého by služby hradili.

Řešením je vytvoření ubytovacího zařízení pro seniory a dlouhodobě nemocné osoby bez příštěší. Toto zařízení by fungovalo samostatně, či jako součást azylového domu nebo léčebny dlouhodobě nemocných. Pobyt v zařízení však nemůže být limitován dobou jednoho roku (platí pro azylové domy) z důvodu obtížného umístění v jiném zařízení sociálních služeb.

Zařízení bude vybaveno zdravotnickými kompenzačními pomůckami a pravidla pro ubytování budou odlišná od pravidel azylového domu.

8 Závěr

Cílem mé práce bylo porovnat rozsah poskytovaných sociálních služeb pro osoby bez přístřeší v Pardubicích s jejich potřebami. Potřeby byly posuzovány v závislosti na počtu osob bez přístřeší, na výsledcích dotazníkového řešení mezi těmito osobami a na prognóze vývoje počtu a struktury této skupiny obyvatel.

Okruh osob bez přístřeší je velmi obtížně kvantifikovatelný, proto je ve druhé kapitole uvedena jeho navrhovaná struktura a nastíněny i jiné možnosti strukturování této skupiny osob.

Výsledkem mé práce je tvrzení, že současný stav není zcela dokonalý a vykazuje mezery v systému poskytování sociálních služeb pro osoby bez přístřeší v Pardubicích. Neřeší například otázku možnosti přenocování pro ženy bez přístřeší, neřeší možnost přenocování partnerských dvojic, osob s handicapem, osob bez přístřeší doprovázených zvířetem, neřeší problém ubytování osob nemocných obvyklou nemocí nezakládající důvod k hospitalizaci ve zdravotnickém zařízení, osob bez přístřeší v rekonvalescenci, osob bez přístřeší – seniorů a dalších.

Avšak při spolupráci stávajících zařízení sociálních služeb a realizaci opatření doporučených v kapitole 7 k odstranění disproporcí mezi nabídkou a poptávkou bude nabídka poskytovaných sociálních služeb pro osoby bez přístřeší v Pardubicích dostatečná. Nikoli však definitivně, ale po určitý časový úsek. Do pěti let by měla následovat revize stavu a opět přijata adekvátní opatření.

Lze jen doufat, že většina osob bez přístřeší v Pardubicích tuto nabídku sociálních služeb využije a s ní i šanci na další pokus o nový začátek.

9 Resumé

Social services for homeless people in Pardubice

There is actual condition of providing social services for homeless people in Pardubice in this graduation work, confront with the needs of these people that are expressed in the questionnaire.

Social work and its distinction according the structure of service purpose in the institutions of social services for homeless people in Pardubice is described very properly in this graduation work.

There is solution of disproportion between offer and demand for individual social institutions in Pardubice suggested in the end of this graduation work. The main change would be in the origin of new institutions such as Lodging house for women, Subliminal institution for homeless people, Social and sanitary institution for homeless people and Housing for seniors and deseased homeless people in the end of this graduation work.

10 Přehled použité literatury

Hradecký, Ilja a Vlastimila. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. 1. vydání Praha : Naděje, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4

Matoušek, Oldřich. *Sociální práce v praxi.: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1.vydání Praha : Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X

Vágnerová, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání rozšířené a přepracované Praha : Portál 2004, 872 s. ISBN 80-7178-802-3

Paulík, Karel. *Psychologické poradenství v sociální práci* 1.vyd. Ostrava : Ostravská univerzita 2002, ISBN 80-7042-615-2

Šupková, Danuše. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR* 1.vyd. Praha : GRADA 2007, ISBN 978-80-247-2245-0

11 Příloha

Dotazník pro osoby bez přístřeší

1. osobní údaje

- pohlaví .....
- věk .....

2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

(zaškrtněte odpověď)

- nedokončené základní
- dokončené základní
- vyučen bez maturity
- vzdělání s maturitou
- nedokončené vysokoškolské
- vysokoškolské
- neodpověděl/a

3. z jakého kraje pocházíte?

- .....
- neodpověděl/a

4. Kde trávíte noc v zimě a kde v létě?

	V zimě	V létě
Azylový dům		
Noclehárna		
Nádraží		
Venku ve městě		
Park		
Domov (rodiče)		
Cizí země		
Rodina (příbuzní)		
Hotel		
Kdekoliv		
Pod stanem		
V autě		
Ubytovna		
Ve vchodě		
Neodpověděl/a		

5. Jak jste se dověděl o poskytovaných sociálních službách?

(zaškrtněte odpověď)

- z novin, rozhlasu, televize, internetu
- od pracovníků terénního programu
- od pracovníků odboru sociálních věcí Magistrátu
- z vývěsky na sídle vedení azylových domů
- od kamarádů, známých
- jinak .....(doplňit)
- neodpověděl/a

6. Jaké služby využíváte a jak jste s nimi spokojen?

(vyplňte podle užívané služby)

- Azylový dům pro muže
  - možnost přípravy jídla
  - hygiena
  - sociální poradenství
  - ubytování
  - možnosti trávení času přes den
  - možnost praní prádla

spokojen – nespokojen
spokojen – nespokojen
spokojen – nespokojen
spokojen - nespokojen
spokojen – nespokojen
spokojen - nespokojen
- Městský azylový dům pro ženy
  - možnost přípravy jídla
  - hygiena
  - sociální poradenství
  - ubytování
  - možnosti trávení času přes den
  - možnost praní prádla
  - služby pro děti, dětské centrum
  - volnočasový pedagog

spokojena – nespokojena
spokojena – nespokojena
spokojena – nespokojena
spokojena - nespokojena
spokojena – nespokojena
spokojena – nespokojena
spokojena - nespokojena
spokojena - nespokojena
- Nízkoprahové denní centrum
  - stravování
  - hygiena
  - sociální poradenství
  - možnost ohřátí teplo
  - možnosti trávení času přes den

spokojen – nespokojen
spokojen – nespokojen
spokojen – nespokojen
spokojen - nespokojen
spokojen – nespokojen

7. Očekáváte pomoc od svého okolí?

- Ne
- Ano
- rodina
- přátelé
- stát, město
- pracovníci azylového domu
- od koho jiného?

8. Chodíte pravidelně k lékaři?

ANO NE

Praktický lékař

Zubař

Specialista (jaký?)

9. Užíváte pravidelně nějaké léky?

- Ano, více
- Ano, jeden, dva
- Ne, ale měl bych
- Ne, nemusím

10. Kde získáváte peníze?

- úspory
- příjem ze zaměstnání
- od rodiny
- od přátel
- od neznámých osob
- důchod invalidní, vdovský

- důchod starobní
- dávky sociální péče/ životní minimum
- podpora v nezaměstnanosti
- sběrem surovin
- jednorázové dávky
- jinak .....

11. Vnímáte svou životní situaci jako závažnou?

- Ano, velmi závažnou
- „méně“ závažnou
- Jsem s ní spokojen
- nevím

12. Co se Vám na Vašem životě líbí?

- nic
- nezávislost, volnost
- málo závazků a povinností
- něco jiného .....

13. Co Vám na Vaší situaci nejvíce vadí?

- nemám domov
- špatná ekonomická situace
- nemůžu sehnat práci
- nemám fungující rodinu
- špatné zdraví
- pohledy a chování ostatních lidí
- žiji v závislosti na jiných
- něco jiného .....

14. Jak se díváte na nemírné pití alkoholu?

- Někdy člověku nic jiného nezbyvá
- Občas
- Lepší je se mu vyhnout

15. Kouříte?

- Ano
- Ne, nikdy

16. Je jednoduché sehnat na ulici drogy?

- Ano
- Ne
- nevím

17. Zkoušel jste to někdy?

- Ano
- Ne

18. Čtete noviny a časopisy?

- Ano, často
- Jenom velmi zřídka
- Ne

19. Zajímá Vás politika?

- Ne, nezajímá mě to
- Zajímá, ale nemám možnost sledovat
- Zajímá a sleduji to